

abuse of officials and their unfair decisions. Thus, in Ukraine, the low quality of regulatory material, including non-compliance with the principle of legal certainty, is combined with a low level of legal awareness of law enforcement entities.

It is emphasized that in the context of martial law and the social crisis in Ukraine, the legal certainty of regulatory material should be increased, and law enforcement discretion should be significantly reduced. In particular, it is advisable for the national legal system at the current level of its development to limit itself to law enforcement discretion within the framework of the law. While discretion outside the law can create significant risks of abuse of power by government agencies and officials.

It is concluded that at the present stage, the national legal system of Ukraine is not characterized by the practical implementation of the principle of legal certainty. Rather, it is declarative, and this further undermines the credibility of both the judicial system and other law enforcement agencies.

Keywords: *law enforcement discretion, martial law, legal practice, human rights, freedom of movement, constitutional law, legal awareness, principle of legal certainty, quality of legislation.*

УДК 340.1: 004

DOI 10.31558/2786-5835.2024.1.6

Кривешко Ірина Володимирівна,

здобувач ступеня «Доктор філософії»

Донецького національного університету імені Василя Стуса

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА У ПЛОЩИНІ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

Метою наукової статті є аналіз інформаційної культури у площині правової культурології.

На підставі проведеного аналізу найбільш логічно визначати інформаційну культуру як систему цінностей та позитивних моделей поведінки, що формуються і розвиваються у процесі інформаційної взаємодії суб'єктів, тобто в інформаційних відносинах, які можуть бути як із диджитал-складником, так і без нього.

Інформаційна культура є інтердисциплінарним феноменом, передумовою якого є розвиток інформаційного суспільства. Причому можна виділити загальну інформаційну культуру та спеціальну (у сфері права, екології, психології, соціології, історії тощо). Тому у широкому сенсі інформаційну культуру можна визнати частиною загальної культури, а у вузькому (спеціально-юридичному) сенсі – частиною культури правової. Правова культура опосередковує цінності та позитивні моделі поведінки у сфері правової реальності і є наслідком високого рівня правосвідомості, як індивідуальної, так і колективної. Інформаційно-правова культура, по суті, є симбіозом цінностей, що формуються у правових та інформаційних відносинах.

Обґрунтовується наявність професійної інформаційно-правової культури. Її суб'єктами визнаються виключно представники правничих професій, тоді як суб'єктами інформаційно-правової культури є будь-які суб'єкти.

Доводиться, що у сучасному інформаційному суспільстві інформаційна та інформаційно-правова культура мають бути притаманні не лише фізичним та юридичним особам, а й штучному інтелекту. Наголошується на тому, що штучний інтелект має набувати навіть професійної інформаційно-правової культури, зважаючи на його проникнення у сферу судочинства, надання правничої допомоги, нотаріальну діяльність тощо.

Акцентовується на тому, що правова культура вже переходить від стану окремих вчень, теорій, концепцій, прикладних моделей до цілісної галузі знань – правової культурології.

Її можна розглядати як у локальному сенсі (тобто у конкретних національних правових системах), так і в глобальному (що забезпечує розвиток міжнародного права і прав людини).

Ключові слова: інформаційна культура, інформаційна безпека, інформаційне суспільство, digital-суспільство, інформаційна нерівність, інформаційні права людини, правова культура, правова культурологія.

Постановка проблеми. Розвиток сучасності знаменується стрімким переходом до інформаційного суспільства, суспільства знань, внаслідок чого переосмислюється регулювання численних соціальних відносин. З'являються нові відносини, а наявні нерідко набувають нового інформаційного елементу. Через це посилюється вплив комплексного, міждисциплінарного елементу – інформаційної культури. Вона набуває неабиякого регулятивного значення в інформаційній сфері. Щодо регулювання інформаційних відносин, її норми тісно перетинаються з нормами правовими і створюють основу інформаційної безпеки держави. Але, з огляду на інтердисциплінарність досліджуваного феномену складно визначити природу правової культури, зокрема її співвідношення з правовою культурою як такою, а також новітньою галуззю наукового знання – правовою культурологією. Зазначеним і обумовлюється актуальність теми наукової статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комплексний характер дослідження передбачає аналіз праць щонайменше двох груп науковців: тих, які аналізували інформаційну культуру, і тих, – які правову. З-поміж перших можна згадати таких: М. Антонченко, Ю. Горбань, О. Коваленко, І. Кукін, І. Остапйовська, О. Палеха, Ю. Палеха, О. Прудникова, Ю. Рамський, Н. Уханова, Н. Шинкарук. Проблеми правової культури досліджували О. Єгоров, Л. Макаренко, Т. Михайліна, М. Суходоля та багато інших. Проте сьогодні не спостерігається досліджень співвідношення інформаційної та правової культури.

Метою наукової статті є аналіз інформаційної культури у площині правової культурології.

Основний текст. Останніми десятиліттями зміни у суспільному житті виявилися настільки суттєвими, що цифровізація і диджиталізація стали частиною буденного життя майже кожного з нас. Це забезпечило людству численні додаткові можливості, але й створило нові загрози, зокрема загрози інформаційній безпеці держави, суспільству та особі. Безумовно, для зменшення ризиків можна піти шляхом зарегульованості інформаційних відносин, що й обрали для себе більшість тоталітарних держав. Але у демократичному суспільстві насамперед потрібен баланс між приватними та публічними інтересами. Одним із рішень зазначеної проблеми може стати підвищення рівня інформаційної культури. Але для підвищення рівня будь-чого першочергово треба зрозуміти його суть, функціональні взаємозв'язки та динаміку розвитку. І для усвідомлення суті інформаційної культури найбільш логічно враховувати два складники: культурологічний та інформаційний.

Інформаційна культура за своєю суттю є частиною загальної культури, тож починати варто саме з цього. З аналізу наукової літератури можна зробити висновки, що поняття «культура» трактується неоднозначно, проте загальні риси у визначеннях можна виокремити.

За словами І. Кукіна, у широкому сенсі слова культура є сукупністю цінностей, що формуються під час взаємодії та спільної діяльності двох або більше індивідів, які впливають один на одного своєю особистою поведінкою [1, с. 226].

На думку інших науковців, «культура є сукупністю матеріальних і духовних цінностей, сформованих людством у ході суспільно-історичної діяльності, що охоплює з одного боку, духовні надбання у сфері моралі, права, освіти, науки, мистецтва, а з іншого – технічні засоби виробництва, матеріальні цінності» [2, с. 33; 3, с. 32]. Як можна побачити з наведених вище визначень, виділяється щонайменше дві спільні ознаки культури, а саме: 1) формування цінностей; 2) спільна діяльність людей (людства). Усе інше, по суті, більшою чи меншою мірою конкретизує ці дві ознаки. Зокрема, поняття розширюються завдяки означенню сфер дії культури, хоча зрозуміло, що культурою охоплюються взагалі усі без винятку сфери життєдіяльності суспільства.

Культура, як будь-який продукт суспільного розвитку, розвивається разом з ним. Зміна культури обумовлюється змінами фактичних умов життя. «Матеріальна й духовна культури історично мінливі, але на кожному новому етапі розвитку успадковують усе найцінніше від попередньої. Причому відбувається трансляція не тільки від покоління до покоління, а й трансформація загальнолюдської культури в особисту культуру людини» [4, с. 5]. Тож культура завжди уособлює лише позитивний досвід, лише ті моделі поведінки, які виявилися у суспільній свідомості правильними та корисними. До того ж повністю погоджуємося з загальним положенням культурології про те, що культура існує одночасно на кількох рівнях, щонайменше на суспільному та особистісному.

Виявлення характерних ознак культури як такої дає можливість перейти до поняття, яке є значно новішим та менш формалізованим, – культури інформаційної.

У своїй роботі О. Дзьобань наголошує на тому, що інформаційну культуру доцільно розглядати як визначення об'єктивних і суб'єктивних умов ефективного оволодіння інформаційною технікою, а також умінням користуватися персональними комп'ютерами й інформаційними мережами зі здатністю адаптуватися до механізмів їх дії, а також у соціокультурному аспекті. На його думку, інформаційна культура – це соціокультурна реальність, створена людиною, і яка водночас впливає на форми масової поведінки, все більше визначає їх. Саме як така соціокультурна реальність інформаційна культура і стає предметом філософії [5, с. 227; 6, с. 45]. Зауважимо, що хоча наголос і робиться на тому факті,

що інформаційна культура «є предметом філософії та частиною соціокультурної реальності», але саме визначення здебільшого має інструментальний характер із підкресленням вмій та навичок володіння комп'ютерною технікою та дотриманням правил поведінки у соціальних мережах, що, на наш погляд, суттєво звужує реальну сферу дії інформаційної культури.

Н. Уханова розглядає інформаційну культуру у вузькому та широкому сенсах. Але у вузькому сенсі її визначення досліджуваного феномену є ще більш обмеженим. Так, науковиця стверджує, що у вузькому сенсі інформаційну культуру можна трактувати як найбільш оптимальні способи обміну даними, інформацією та подання їх зацікавленому споживачу для вирішення теоретичних і практичних завдань, а також як механізми вдосконалення системи навчання, підготовки людини до ефективного використання інформаційних засобів та інформації. Щодо аудиторії інформаційна культура, за її словами, може виступати системою рівнів розвитку особистості людини, здатного сприймати, аналізувати, оцінювати інформацію, засвоювати нові знання у цій галузі. Аналогами такого терміна є також категорії відеокультура (video culture), кінематографічна культура (film culture), медіакультура (media culture) [7, с. 162]. З формулювання очевидно, що інформаційна культура розглядається виключно у прикладному значенні, у сенсі використання інформації та її впливу на аудиторію. Тим паче, що відеокультура, кінематографічна культура, медіакультура, мережева культура аж ніяк не можуть бути синонімами інформаційної культури, а ймовірніше, її підвидами.

Ю. Палеха, О. Палеха, та Ю. Горбань визначають інформаційну культуру як частину загальної культури суспільства, особистості. Вони наголошують, що її характеризує ступінь розвиненості інформаційної взаємодії та всіх інформаційних відносин. Поняття інформаційної культури відіграє важливу роль в аспекті концентрації уваги дослідників на досягнутому рівні поведінки з інформацією, дає змогу судити про спрямованість і швидкість змін у цій сфері з метою її подальшого розвитку саме на основі отриманих знань [8, с. 23]. Зазначене дає змогу сприймати інформаційну культуру крізь призму загальної культури, що є повністю виправданим в аспекті філософського співвідношення частини і цілого [9, с. 42]. Але якщо інформаційна культура цілком логічно є частиною загальнолюдуської культури, її визначення за законами формальної логіки має формулюватися на основі родового поняття.

Продовженням попередньої тези є думка О. Коваленко, яка зазначає: «будучи невід'ємною частиною культури, загалом інформаційна культура нерозривно пов'язана з “другою соціальною природою” людини. Вона є продуктом її різноманітних здібностей, виступає змістовним аспектом суб'єктно-об'єктних відносин, зафіксованих за допомогою різних матеріальних носіїв. При цьому під

суб'єктом розуміють людину або соціальну групу – носія предметно-практичної діяльності та пізнання; під об'єктом – те, на що спрямована зазначена діяльність суб'єкта» [10, с. 451]. Важливість цього визначення вбачається у тому, що інформаційне суспільство видозмінює вимоги до здібностей суб'єктів інформаційних відносин, об'єктом яких виступає інформація. Ідеться не лише про технічні компетентності, які є невід'ємною передумовою розвитку digital-суспільства, а й про особливості сприйняття інформації, критичне ставлення до неї, вміння відповідно поводитися в інформаційно-технічному середовищі (зокрема в соціальних мережах). Це все має охоплюватися змістом інформаційної культури.

На підставі проведеного аналізу найбільш логічно визначати інформаційну культуру як систему цінностей та позитивних моделей поведінки, що формується і розвиваються у процесі інформаційної взаємодії суб'єктів, тобто в інформаційних відносинах, які можуть бути і з диджитал-складником, і без нього.

Після формулювання визначення інформаційної культури можна перейти до її співвідношення з культурою правовою, яка у науковому середовищі також є вельми неоднозначним явищем.

На думку Р. Сербіна, правова культура – це зумовлене природним правом, усім соціальним, духовним, політичним, економічним ладом правове життя людини і людства, що полягає у досягнутому рівні правової діяльності, правосвідомості та рівні правового розвитку суб'єкта і забезпечує верховенство права у суспільному житті, дієвість гуманітарних принципів справедливості, свободи і гуманізму, людини як вищої соціальної цінності [11, с. 8].

Нерідко правова культура визначається у правовій доктрині через систему духовних, соціальних чи правових цінностей (причому різні автори роблять наголос на цінностях різної природи), а саме: «це система правових цінностей, що відповідають рівню досягнутого суспільством правового прогресу і відображають у правовій формі стан свободи особи та інші найважливіші соціальні цінності» [12, с. 140]. Л. Макаренко дає таке визначення правової культури: система створених діяльністю суб'єктів права духовних цінностей, що виступає як спосіб (форма) здійснення прогресивного правового розвитку людини, людства та суспільних умов їх життєдіяльності [13, с. 184; 14, с. 27]. Тож, як бачимо, правова культура, як і інформаційна, в абсолютній більшості випадків визначається через цінності, що виводить її у площину підвиду загальної культури. Проте акценти щодо цінностей у різних поняттях розставлені також по-різному. У деяких із них як базова цінність визнається людина, а в деяких – розгалужені історично обумовлені цінності суспільства.

За словами Н. Ю. Коваленко, правова культура включає в себе всі цінності, пов'язані з функціонуванням права, системи його норм і принципів, адекватні її призначенню, якими забезпечується як наявний правопорядок, так і функціону-

вання різноманітних суспільно-політичних і державних інститутів. Авторка продовжує, що правова культура як складник загальної культури – це своєрідна система правових цінностей, що відповідають рівню досягнутого суспільством правового прогресу та відображають у правовій формі стан свободи особи, інші найважливіші соціальні цінності [15, с. 15, 17]. Причому треба визнати, що правова культура вже переходить від стану окремих вчень, теорій, концепцій, прикладних моделей до цілісної галузі знань – правової культурології. Її можна розглядати як у локальному сенсі (тобто у конкретних національних правових системах), так і в глобальному (що забезпечує розвиток міжнародного права і прав людини).

З огляду на викладене вище інформаційна та правова культура є видами культури загальної, що опосередковують різні її сфери, але вони не є повністю відокремленими одна від одної. У правовій сфері інформаційна культура також має виявлятися, зважаючи на інформатизацію та технологізацію правової реальності у сучасному світі, що дає можливість приєднатися до думки про існування інформаційно-правової культури.

Висновки. На підставі проведеного аналізу найбільш логічно визначати інформаційну культуру як систему цінностей та позитивних моделей поведінки, що формуються і розвиваються у процесі інформаційної взаємодії суб'єктів, тобто в інформаційних відносинах, які можуть бути і з диджитал-складником, і без нього.

Інформаційна культура є інтердисциплінарним феноменом, передумовою якого є розвиток інформаційного суспільства. Причому можна виділити загальну інформаційну культуру та спеціальну (у сфері права, екології, психології, соціології, історії тощо). Тому у широкому сенсі інформаційну культуру можна визнати частиною загальної культури, а у вузькому (спеціально-юридичному) сенсі – частиною культури правової. Правова культура опосередковує цінності та позитивні моделі поведінки у сфері правової реальності і є наслідком високого рівня правосвідомості, як індивідуальної, так і колективної. Інформаційно-правова культура, по суті, є симбіозом цінностей, що формуються, як у правових, так і в інформаційних відносинах.

Обґрунтовується наявність професійної інформаційно-правової культури. Її суб'єктами визнаються виключно представники правничих професій, тоді як суб'єктами інформаційно-правової культури є будь-які суб'єкти.

Обґрунтовується, що у сучасному інформаційному суспільстві інформаційна та інформаційно-правова культура мають бути притаманні не лише фізичним та юридичним особам, а й штучному інтелекту. Наголошується на тому, що штучний інтелект має набувати навіть професійної інформаційно-правової культури, зважаючи на його проникнення у сферу судочинства, надання правничої допомоги, нотаріальну діяльність тощо.

Акцентується на тому, що правова культура вже переходить від стану окремих вчень, теорій, концепцій, прикладних моделей до цілісної галузі знань – правової культурології. Її можна розглядати як у локальному сенсі (тобто у конкретних національних правових системах), так і в глобальному (що забезпечує розвиток міжнародного права і прав людини).

Список використаних джерел

1. Кукін І. В. Інформаційна культура як один з елементів системи національної безпеки держави. *Право та державне управління*. 2019. № 2(35). Т. 1. С. 225–230.
2. Екологія і культура / В. С. Крисаченко, М. А. Кримський, М. А. Голубець та ін. Київ: Наукова думка, 1991. 260 с.
3. Харкавлюк Ю. С. Екологічна культура: філософсько-правова рефлексія. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2021. Вип. 68. С. 30–34.
4. Шейко В. М. Креативна модель освіти сучасної цивілізації: загальнокультурологічні, етнокультурні й етнопедагогічні аспекти. *Культура України*. 2014. Вип. 47. С. 4–13.
5. Дзьобань О. П. Філософія інформаційного права: світоглядні й загальнотеоретичні засади: монографія. Харків: Майдан, 2013. 360 с.
6. Прудникова О. В. Інформаційна культура інформаційного суспільства: філософський вимір. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2016. № 4(31). С. 44–53.
7. Уханова Н. С. Інформаційна культура особистості: сутність і зміст. *Інформація і право*. 2021. № 1(36). С. 159–166.
8. Палеха Ю. І., Палеха О. Ю., Горбань Ю. І. Інформаційна культура: навч. посіб. / за ред. Ю. Палехи. Київ: Ліра-К, 2020. 400 с.
9. Кривешко І. В. Інформаційна культура як правовий феномен. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2022. № 1–2, т. 2. С. 32–40.
10. Коваленко О. Формування інформаційної культури у майбутніх педагогів дошкільних навчальних закладів. *Нові інформаційні технології в освіті для всіх: неперервна освіта*. 2010. № 8. С. 450–455.
11. Сербін Р. А. Правова культура – важливий фактор розбудови правової держави: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2003. 16 с.
12. Загальна теорія держави та права / за ред. В. В. Копейчикова. Київ: Юрінком Інтер, 2000. 320 с.
13. Макаренко Л. Методологічні засади пізнання сутності правової культури. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 9. С. 181–185.
14. Макаренко Л. О. Теоретико-методологічні аспекти пізнання та формування правової культури: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2019. 441 с.
15. Коваленко Н. Ю. Сутність взаємозв'язку правової культури та правового виховання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Вип. 38. Т. 1. С. 15–18.

Iryna Kryveshko. Information Culture in the Plane of Legal Culturology

The purpose of the scientific article is to analyze information culture in the field of legal culturology.

Based on the analysis, it is most logical to define information culture as a system of values and positive behaviors that are formed and developed in the process of information interaction of subjects, that is, in information relations that can be either with or without a digital component.

Information culture is an interdisciplinary phenomenon, the prerequisite of which is the development of the information society. Moreover, it is possible to distinguish both a general information culture and a special one (in the field of law, ecology, psychology, sociology, history, etc.). Therefore, in a broad sense, information culture can be recognized as part of the general culture, and in a narrow (special-legal) sense – as part of the legal culture. Legal culture mediates values and positive patterns of behavior in the sphere of legal reality and is a consequence of a high level of legal awareness, both individual and collective. Information and legal culture is essentially a symbiosis of values that are formed, both in legal and information relations.

The existence of a professional information and legal culture is justified. Its subjects are recognized exclusively as representatives of legal professions, while the subjects of information and legal culture are any subjects.

It is proved that in the modern information society, information and legal culture should be inherent not only to individuals and legal entities, but also to artificial intelligence. It is noted that artificial intelligence should acquire even a professional information and legal culture, taking into account its penetration into the sphere of legal proceedings, providing legal assistance, notarial activities, and so on.

Attention is focused on the fact that legal culture is already moving from the state of individual teachings, theories, concepts, applied models to an integral field of knowledge – legal culturology. It can be considered both in the local sense (that is, in specific national legal systems) and in the global sense (which ensures the development of international law and human rights).

Keywords: *information culture, information security, information society, digital society, information inequality, information human rights, legal culture, legal culturology.*

УДК 340; 342.72; 342.761

DOI 10.31558/2786-5835.2024.1.7

Нечитайло Софія Володимирівна,

здобувач вищої освіти

Донецького національного університету імені Василя Стуса

Стаднік Ірина Василівна,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри теорії, історії

держави і права та філософії права

Донецького національного університету імені Василя Стуса

ORCID: 0000-0002-8047-3697

ЕВТАНАЗІЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ

Статтю присвячено дослідженню актуальних питань евтаназії як соціально-правового явища. Сучасні тенденції розвитку людської цивілізації та забезпечення прав і свобод людини не лише актуалізували питання сутності евтаназії, а й зумовили потребу в їх додатковому теоретичному осмисленні та більш високому рівні визначеності в контексті перспектив її легалізації. Метою статті є узагальнення основних підходів до евтаназії, позицій «за» і «проти» її легалізації та визначення на цій основі її соціально-правової сутності. Проведено аналіз основних підходів до визначення поняття евтаназії та її основних видів. Досліджено